

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЛАЙКО ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 631.11 : 338.246.4

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Єрмаков Олександр Юхимович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри економіки праці та
розвитку сільських територій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гудзь Олена Євгенівна,
Державний університет телекомунікацій,
завідувач кафедри управління
інноваційною діяльністю

доктор економічних наук, доцент
Нестеренко Світлана Анатоліївна,
Таврійський державний
агротехнологічний університет,
завідувач кафедри організації та
управління соціально-економічними
системами

Захист відбудеться «21» травня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ-41, вул. Генерала Родімцева 19, навчальний корпус 1, аудиторія 97

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ-41, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус 4, кімната 41а

Автореферат розісланий «20» квітня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкова трансформація аграрної сфери України зумовила появу різноманітних організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. Проте на сучасному етапі багато суб'єктів аграрного господарювання внаслідок відсутності в них належної мотивації працівників та руйнації матеріально-технічної бази, складної демографічної та соціально-економічної ситуації на селі, істотно погіршили показники виробничої діяльності і внаслідок цього опинилися в кризовому стані. Тому вкрай необхідним є перехід до нових етапів ринкових реформ та формування в агропромисловому виробництві конкурентоспроможних виробничо-господарських підприємницьких структур, що значно підвищує вимоги щодо прийняття оптимальних рішень їх стратегічного розвитку, які забезпечать можливість ефективного вирішення існуючих організаційно-економічних проблем та створення сприятливих умов для підвищення прибутковості господарювання.

Теоретико-методологічним та прикладним аспектам проблеми стратегічного розвитку підприємств присвячені праці зарубіжних вчених: І. Ансоффа, Р. Акоффа, Дж. Армстронга, К. Вебера, Р. Л. Дафта, П. Друкера, М. Мескона, Г. Мінцберга, М. Портера, Р. А. Фатхутдінова. Вагомий внесок у дослідження та висвітлення проблеми стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств зробили вітчизняні науковці В. Я. Амбросов, С. С. Бакай, М. О. Бєседін, В. О. Василенко, В. П. Галушко, О. Д. Гудзинський, О. Є. Гудзь, С. І. Дем'яненко, О. Ю. Єрмаков, Й. С. Завадський, І. Т. Кіщак, С. А. Кравченко, П. М. Макаренко, Т. Г. Маренич, В. Я. Месель-Веселяк, І. Р. Михасюк, Л. І. Михайлова, О. О. Мороз, В. М. Нелеп, С. А. Нестеренко, О. В. Олійник, В. І. Перебийніс, П. Т. Саблук, М. М. Турченко, О. О. Шкільний, О. М. Шпичак, О. В. Шубравська, В. В. Юрчишин та ін. Разом з тим існуюча нестабільність ринкового середовища агропромислового виробництва України та його динамічність потребують поглибленого вирішення актуальних питань стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств таких, як: підвищення ефективності їхнього господарювання у довгостроковому періоді; визначення ефективних стратегій економічного розвитку господарюючих суб'єктів в аграрній сфері, що забезпечить економічну стійкість ведення сільськогосподарського виробництва та досягнення конкурентоспроможності агровиробників. Це й зумовило вибір теми дисертаційної роботи, визначило мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту бізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0106U007383), в межах якої здобувачем розроблено наукові пропозиції щодо обґрунтування напрямів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконален-

ня організаційно-економічних засад стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що сприятиме їх ефективному господарюванню та зростанню конкурентоспроможності продукції.

Для досягнення мети були визначені та вирішені наступні задачі:

- узагальнити наукові засади стратегічного розвитку з метою уточнення його теоретичної сутності та визначення як необхідної передумови забезпечення ефективного господарювання сільськогосподарських підприємств;

- визначити організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що передбачають опрацювання відповідних стратегічних заходів щодо підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності цих суб'єктів аграрного підприємництва у довгостроковому періоді;

- обґрунтувати методичні основи дослідження для вивчення стану і перспектив стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, та виявлення ключових напрямів забезпечення їх економічного зростання;

- проаналізувати сучасний стан та тенденції економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням виробничого потенціалу, результативності впливу організаційно-економічних факторів з метою виявлення напрямів підвищення прибутковості в довгостроковій перспективі;

- обґрунтувати концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, спрямовані на визначення пріоритетних завдань, шляхів реалізації та прийняття комплексних рішень щодо ефективного господарювання;

- запропонувати стратегії виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств з різним рівнем економічного розвитку для забезпечення ефективності ведення ними аграрного виробництва;

- розробити пропозиції щодо оптимізації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств при плануванні їх стратегічного розвитку та досягнення маржинальної прибутковості.

Об'єкт дослідження – процес стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти організаційно-економічних засад стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. Поглиблені дослідження проведені на матеріалах сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів і явищ, фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці провідних учених з проблем стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

У процесі вирішення поставлених задач використовувалися загальнонаукові і спеціальні методи економічних досліджень: абстрактно-логічний для вивчення сутності та взаємозв'язку положень економічної теорії – для визначення особливостей стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств; розрахунково-конструктивний – для аналізу сучасного стану та прогнозування можливих варіантів розвитку в досліджуваних підприємствах з урахуванням дії різноманітних

чинників; монографічний – для опрацювання наукових праць, статистичних збірників, розробки теоретичних положень; аналізу та синтезу – для обґрунтування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств; порівняльний – для зіставлення економічних показників ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств; графічний – для аналізу тенденцій та динаміки розвитку; статистичних групувань – для виявлення особливостей ефективного використання ресурсів у досліджуваному регіоні; кореляційно-регресійний – для кількісної та якісної оцінки впливу різних факторів на прибуток від реалізації продукції рослинництва з 1 га сільськогосподарських угідь.

Інформаційну базу дисертаційної роботи складають законодавчі акти і нормативно-правові документи, статистичні дані Державної служби статистики України, звітна документація сільськогосподарських підприємств Житомирської області, наукові доробки вітчизняних та зарубіжних авторів з досліджуваного питання, результати власних спостережень здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному обґрунтуванні теоретичних, методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення функціонування та стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств. Найбільш суттєвими серед них є такі:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, які забезпечують ефективне виробництво та реалізацію рослинницької і тваринницької продукції відповідно до умов ринку з метою отримання прибутку та створення виробничих запасів, необхідних для розширеного відтворення аграрної галузі та її економічного зростання (С. 10–11);

удосконалено:

- організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств як сукупність організаційних форм та економічних важелів, взаємодія яких може забезпечити стабільне функціонування та ефективний розвиток аграрного підприємництва (С.6–7);

- методичні основи дослідження, що являють визначену та науково обґрунтовану сукупність методів, програм, нормативів і моделей, які використовуються для вивчення стану і перспектив стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та виявлення напрямів забезпечення їх прибуткового господарювання у довгостроковому періоді (С. 7);

- організаційно-економічні заходи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств на основі аналізу стану розвитку та результатів кореляційно-регресивного аналізу щодо діяльності господарюючих суб'єктів, спрямовані на зростання їх прибутковості в умовах нестабільного ринкового середовища (С. 9–10);

отримало подальший розвиток:

- визначення поняття суті стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, яке розкриває його як загальну модель перспективного стану підприємства із конкретизацією способів і методів її побудови, певним переліком дій, які необхідно здійснити для досягнення довгострокових цілей та забезпечення

конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах господарювання (С. 5);

- методичний підхід до визначення стратегій економічного розвитку сільськогосподарських підприємств на основі інтегрального показника рейтингової оцінки ефективності використання ресурсів та згідно з критеріями щодо розмірів господарюючих суб'єктів, визначених законодавством України (С. 12–13);

- рекомендації щодо процесу стратегічного планування виробничо-господарської діяльності підприємства на основі економіко-математичного моделювання, ключовим етапом якого є розробка відповідних сценаріїв економічного розвитку суб'єкта господарювання (С. 14–15).

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані автором теоретико-методичні розробки і пропозиції можуть бути використані для обґрунтування формування ефективних стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. Практична реалізація одержаних результатів дослідження сприятиме підвищенню ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств. Деякі науково-методичні розробки автора та пропозиції щодо напрямів стратегічного розвитку в сільськогосподарських підприємствах досліджуваного регіону схвалені фахівцями і використовуються Департаментом агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації (довідка № 1885/4 від 05.08.14); Управлінням агропромислового розвитку Попільнянської районної державної адміністрації Житомирської області (довідка № 504/01-12 від 05.08.2014); ПСП «Сокільча» (довідка № 2606/14 від 26.06.2014 р.) та ПАФ «Єрчики» (довідка № 601 від 26.06.2014 р.) Попільнянського району Житомирської області.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій відображається авторський підхід щодо формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, які виносяться на захист, розроблені здобувачем самостійно і відображені в одноосібно опублікованих працях.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та положення дисертаційної роботи апробовані на: Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкові трансформації розвитку земельних відносин: результати, наслідки, перспективи» (м. Київ, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 10–11 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми наук про життя та природокористування» (м. Київ, Національний університет біоресурсів і природокористування України, 16–18 жовтня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки України: тенденції, ризики, стимули» (м. Дніпропетровськ, 8–9 листопада 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетингове забезпечення продуктового ринку» (м. Полтава, Полтавська державна аграрна академія, 22–23 квітня 2014 р.)

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 14 наукових працях загальним обсягом 4,4 друк. арк., з них 7 статей – у фахових наукових виданнях України обсягом 2,7 друк. арк., (1 – у виданні, включеному до

міжнародних наукометричних баз), 1 стаття – у інших наукових виданнях обсягом 0,4 друк. арк., 6 – у матеріалах конференцій обсягом 1,3 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 177 найменувань, додатків. Основний зміст роботи викладено на 165 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 32 таблиці, 21 рисунок та 16 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, наведено наукову новизну та практичне значення, дані щодо апробації одержаних результатів, публікацій, виокремлено особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Наукові засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств»** розкрито сутність процесу стратегічного розвитку підприємства; охарактеризовано організаційно-економічні особливості формування стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств; обґрунтовано методичні основи дослідження стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

В сучасних умовах господарювання вітчизняні сільськогосподарські підприємства мають не лише забезпечувати власну конкурентоздатність виробництва продукції, а й в контексті стратегії розвитку України бути конкурентоспроможними у мінливому та динамічному ринковому середовищі. Тому надзвичайно важливого значення набуває дослідження теоретичних основ та розробка організаційно-економічних засад формування системи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств для забезпечення їх стабільно ефективного функціонування в процесі виробничо-фінансової діяльності при зміні факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

У дисертаційній роботі стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств визначено як загальну модель перспективного стану господарського суб'єкта із конкретизацією способів і методів її побудови, певним переліком дій, які необхідно здійснити для досягнення довгострокових цілей та забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарських підприємств у мінливих ринкових умовах.

Метою кожного господарюючого суб'єкта аграрного сектору, що функціонує у ринкових умовах, є забезпечення його виживання та подальшого економічного зростання. Для досягнення даної мети, сільськогосподарське підприємство потребує створення конкурентних переваг та їх реалізації, що можливе лише при розробці стратегій розвитку. Отже, одним з ключових етапів стратегічного розвитку є розробка та реалізація стратегій.

Обґрунтовано, що процес розробки стратегій розвитку повинен базуватися не лише з урахуванням можливостей та конкурентних переваг у зовнішньому середовищі, а й з орієнтацією на внутрішній потенціал сільськогосподарського підприємства з метою отримання додаткових можливостей для розвитку. Конкурентні переваги, як основа забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського

підприємства, можуть бути реалізовані завдяки ефективній системі стратегій та їх реалізації.

Планування стратегічного розвитку сільськогосподарського підприємства повинно відповідати таким принципам: наукової обґрунтованості, достовірності, безперервності, системності, плановірності, оперативності коригування, адаптованості до економічного та правового зовнішнього середовища, цілісності, внутрішньої узгодженості, координованості, ефективності прийняття рішень, узгодженості цілей з різними рівнями управління сільського господарства. Оцінку перспектив стратегічного розвитку та виробництва конкурентоспроможної продукції потрібно проводити з урахуванням кон'юнктури ринку, а саме вивчення попиту, пропозиції, цінової політики ринку, ємності ринку та збутових каналів; порівняння конкурентів на ринку та визначення власної позиції щодо позицій конкурентів.

Успішний економічний розвиток сільськогосподарських підприємств, яким є зростання результативності як виробничо-господарських структур, так і окремих галузей та видів виробництва рослинницької і тваринницької продукції, визначається взаємодією багатьох організаційних, економічних, технічних, технологічних, природних та інших чинників. Таким чином, формуються організаційно-економічні засади стратегічного розвитку цих суб'єктів аграрного підприємництва.

У зв'язку з відсутністю чітко усталеної точки зору організаційно-економічні засади слід розглядати в двох аспектах: як категорію політичної економії, що відображає об'єктивно існуючі виробничі відносини, і як категорію, що віддзеркалює міру і ступінь оволодіння суспільством своїх можливостей щодо взаємозв'язку і взаємодії форм та методів господарювання.

У дисертації визначені організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, які є теоретичною основою опрацювання відповідної системи стратегічних заходів щодо забезпечення прибутковості суб'єктів аграрного виробництва (рис. 1).

Організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах розглядаються нами як сукупність організаційних форм та економічних важелів, взаємодія, яких забезпечує стале прибуткове функціонування та економічне зростання цих суб'єктів аграрного підприємництва.

Ключовими заходами підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в розрізі їх функціональних складових повинні бути такі: виявлення слабких та сильних сторін; запобігання впливу загроз; формування системи конкурентних переваг; формування заходів щодо підвищення ефективної діяльності; аналіз, оцінка і прогнозування стратегічного розвитку та на цій основі, формування стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств. Система організаційних та економічних заходів стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств повинна забезпечити вирішення таких важливих проблем, як підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств у довгостроковому періоді, що в свою чергу сприятиме сталому соціально-економічному розвитку села.

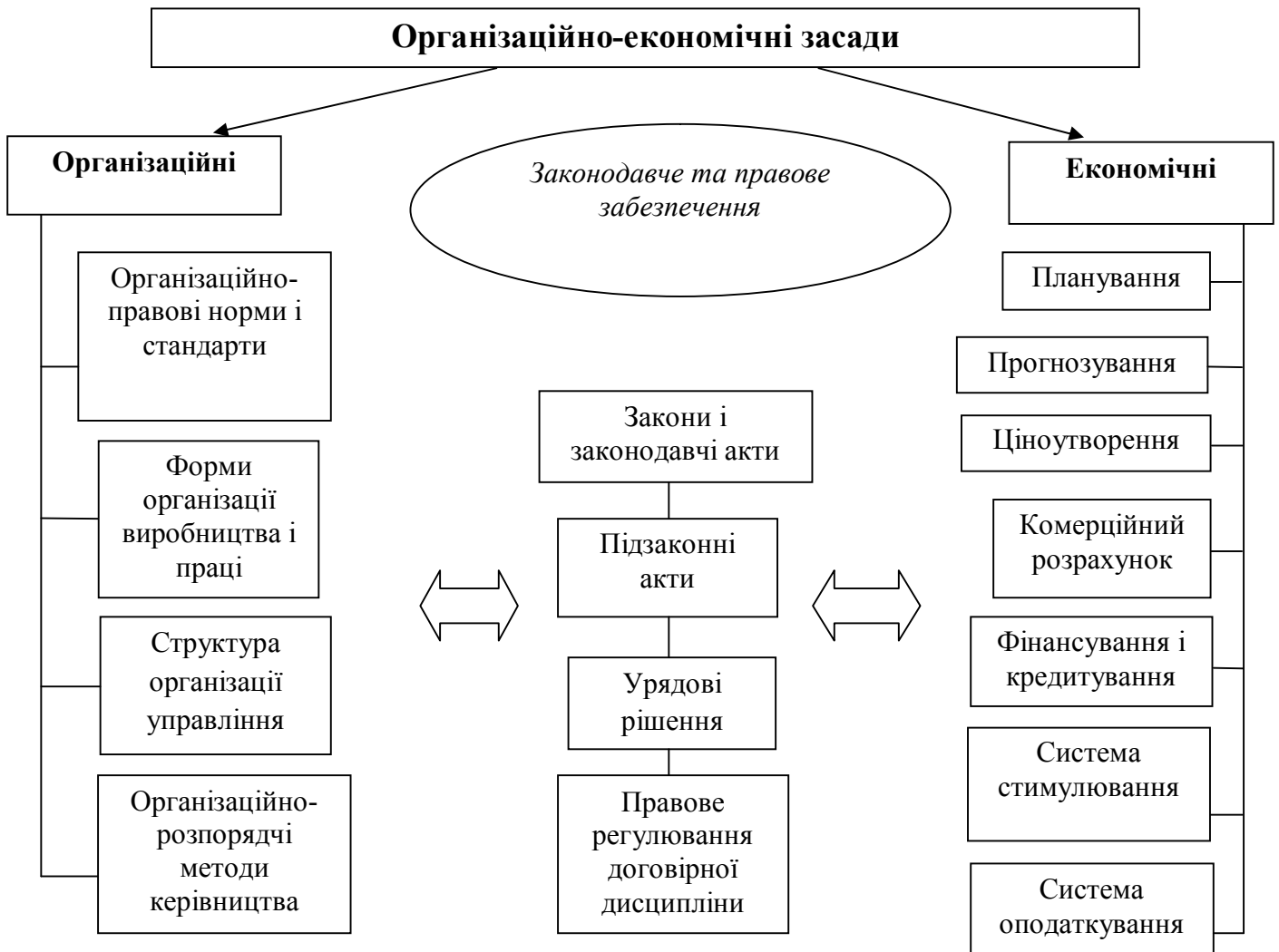

Рис. 1. Організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств

У дисертації обґрунтовано методичні основи дослідження, структурними елементами яких є: теорія та методика соціально-економічних наук, загальнонаукова методика, локальна система методики формування стратегій як сукупність загальнонаукових методів пізнання та специфічних методів економічного дослідження. Щодо методики дослідження стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, то вона включає методи, програми, нормативи і моделі, які використовуються для вивчення стану і перспектив стратегічного розвитку виробників агропродовольчої продукції та виявлення шляхів підвищення ефективності їх господарювання у довгостроковому періоді.

У другому розділі «**Стан, тенденції розвитку та ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств**» проаналізовано стан і тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств; оцінено виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств регіону як складової їх стратегічного розвитку; визначено ефективність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки Житомирської області. У 2013р. його частка становила 2,8 % від загального обсягу виробництва валової продукції в Україні, в тому числі валової продукції рослинництва 3,2 % від загального обсягу та 1,2 % валової продукції тваринництва.

У земельному фонді Житомирщини сільськогосподарські угіддя займають 1514,7 тис. га, що складає 3,6 % від площ цих угідь в країні. Динаміка землезабезпеченості сільськогосподарських підприємств Житомирської області за період 2008-2013 рр. показує, що тут з розрахунку на 1 працівника у 2013 році припадало сільськогосподарських угідь та ріллі більше порівняно з 2008 роком відповідно на 18 та 17,7 га. Основною причиною таких змін є зменшення у сільськогосподарських підприємствах чисельності зайнятих працівників на 40,9 відсотки.

Потрібно звернути увагу й на те, що для аграрної галузі цього регіону проблеми спеціалізації і концентрації виробництва рослинницької і тваринницької продукції є надзвичайно важливими для підвищення його ефективності. Аналіз структури сільськогосподарського виробництва Житомирської області свідчить, що основну частину валової продукції займає продукція рослинництва, яка у 2013 р. становила у сільськогосподарських підприємствах 58,5 відсотки. Рослинництво має зерново-картоплярський напрям у поліській частині Житомирщини і зерново-буряківничий – у її лісостеповій зоні. Провідними видами зернових і зернобобових культур у даному регіоні є озима пшениця, озиме жито, овес, ярий ячмінь, просо, гречка. Тут виробляють 30 % льону-довгунцю та 76 % хмелю від загального їх обсягу в Україні.

У ході дисертаційного дослідження встановлено негативні тенденції щодо галузі тваринництва Житомирської області, а саме: спостерігається зниження у сільськогосподарських підприємствах обсягів виробництва м'яса та молока. Внаслідок цього у 2013 р. рівень збитковості цієї галузі тут становив 6,3 відсотки.

Проведений аналіз вказує, що сільськогосподарські підприємства досліджуваного регіону у 2013 р. одержали прибутку від реалізації продукції на суму 104,7 млн грн при рівні рентабельності 5,0 %, тоді як у 2008 р. їх збитковість складала 1,7 відсотка. Частка сільськогосподарських підприємств України, які отримали прибуток за 2013 р. в загальній їх кількості, становить 80,5 %, тоді як у Житомирській області цей показник склав тільки 65 %, що є свідченням нижчої прибутковості в аграрному виробництві даного регіону.

На основі аналізу показників ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств можна прослідкувати певні позитивні зрушення у результатах господарювання сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Це насамперед стосується виробництва валової продукції сільськогосподарськими підприємствами, яке за період 2008-2013 рр. зросло з 2020 млн грн у 2008 році до 3712 млн грн – у 2013 році. Разом з тим у 2013 році мало місце істотне зниження порівняно з 2012 роком прибутковості ведення аграрного виробництва.

Узагальнення наукових праць вітчизняних вчених та проведений аналіз сучасного стану аграрного виробництва регіону свідчать, що виробничий потенціал є важливою передумовою стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та забезпечення їх ефективного господарювання. На рис. 2 відображена

динаміка змін основних складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області.

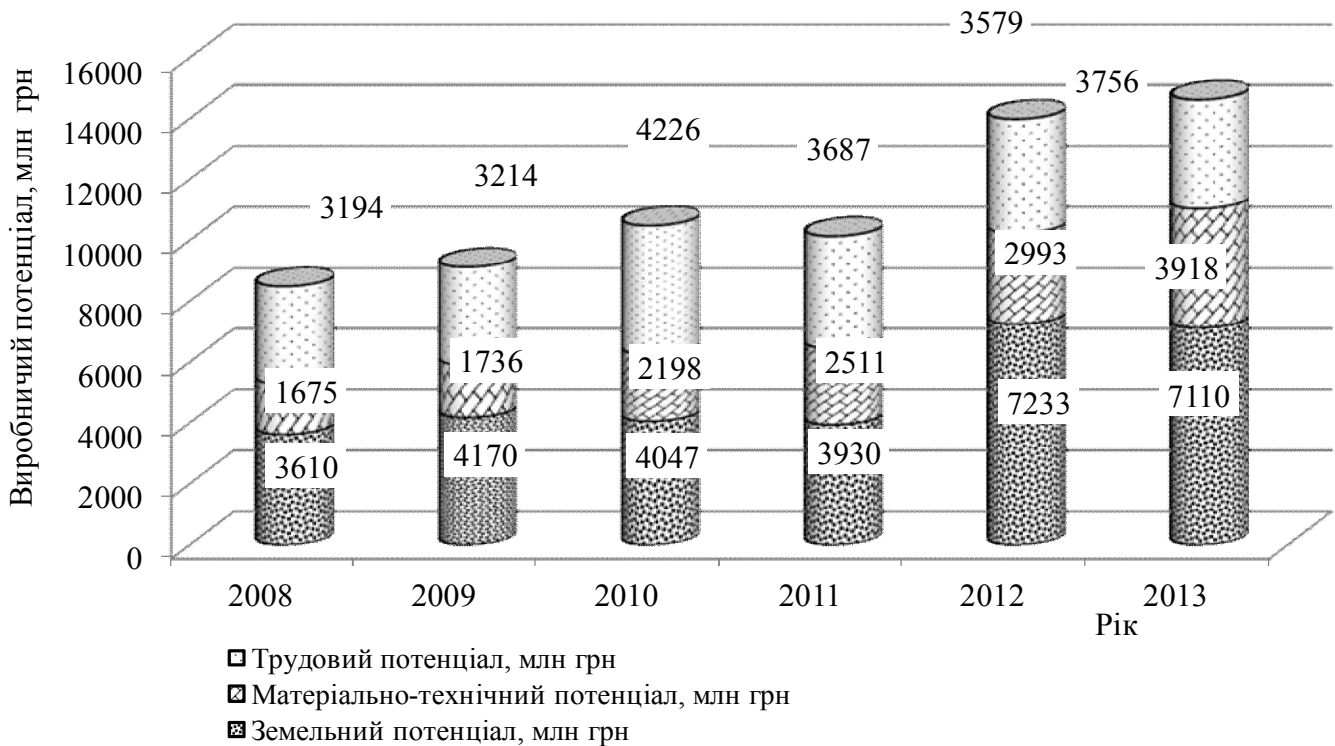

Рис. 2. Складові виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області

З'ясовано, що протягом 2008–2013 рр. у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області відбулося зростання виробничого потенціалу на 72,3 відсотки. В ході дисертаційного дослідження доведено, що окремі складові виробничого потенціалу області мають певні особливості щодо їхнього формування. Зокрема, трудовий потенціал сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону за вартісною оцінкою є меншим порівняно з матеріально-технічним і земельним. Так, у структурі виробничого потенціалу найбільша питома вага у 2013 р. припадає на земельні ресурси 48,7 %, тоді як на трудові ресурси лише 24,5 відсотки.

З метою більш ґрунтовного вивчення проблеми стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в дисертації виявлено вплив організаційно-економічних факторів на прибуток від реалізації продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь.

Кореляційно-регресійна модель залежності прибутку від продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь (Y) від факторних ознак має вигляд формули (1):

$$Y = -1698,48 + 1,0294X_1 + 0,0570X_2 + 18,4686X_3 + 19,1698X_4, \quad (1)$$

де x_1 – продуктивність праці в галузі рослинництва, тис. грн; x_2 – виробничі витрати рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь, грн; x_3 – рентабельність

продукції рослинництва, %; x_4 – питома вага продукції рослинництва у виручці від реалізації сільськогосподарської продукції, %.

За результатами аналізу визначено, що ступінь тісноти зв'язку між досліджуваними ознаками є високим, оскільки коефіцієнт множинної кореляції становить 0,8697. Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією обраних факторів, є коефіцієнт множинної детермінації, який становить 0,7564. Це означає, що варіація прибутку від реалізації продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь на 75,64% залежить від варіації досліджуваних чинників. Параметри одержаного рівняння кореляційно-регресійного зв'язку свідчать, що для сільськогосподарських підприємств Житомирської області зі зростанням продуктивності праці одного працівника галузі рослинництва на 1 тис. грн, виробничих витрат рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 грн, рентабельності та спеціалізації продукції рослинництва на 1 %, прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь збільшиться відповідно на 1,03; 0,06; 18,47 та 19,17 грн відносно середніх значень у вибірці.

Проведений аналіз сучасного стану, тенденцій розвитку та ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств свідчить про необхідність розробки організаційно-економічних засад стратегічного розвитку як умови тривалого ефективного господарювання.

У третьому розділі **«Вдосконалення організаційно-економічних засад стратегічного розвитку виробничо-господарської діяльності підприємств регіону»** обґрунтовано концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств; визначені стратегії розвитку та розраховані прогностичні значення господарюючих суб'єктів сільського господарства; розроблено організаційно-економічні заходи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Будь-яке сільськогосподарське підприємство має певні особливості ведення господарської діяльності, які обумовлені специфікою впливу зовнішніх та внутрішніх чинників ринкового середовища на діяльність господарюючого суб'єкта, наявним виробничим потенціалом, швидкістю реагування на ринкові зміни. Як результат проведеного дослідження в роботі обґрунтовано концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, які забезпечують розширене відтворення аграрної галузі та її економічне зростання (рис. 4).

З метою удосконалення системи концептуального забезпечення процесів формування й реалізації стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств нами пропонується: використання механізму розробки й реалізації стратегій із чіткою ідентифікацією пріоритетів на кожному етапі розвитку; поглиблення концептуального обґрунтування напрямів забезпечення реалізації стратегічних планів; формування та методологічне обґрунтування показників та критеріїв, що відображають рівень розвитку сільськогосподарських підприємств; застосування економіко-математичних методів у процесі моделювання варіантів сценаріїв перспективного розвитку виробничої діяльності.

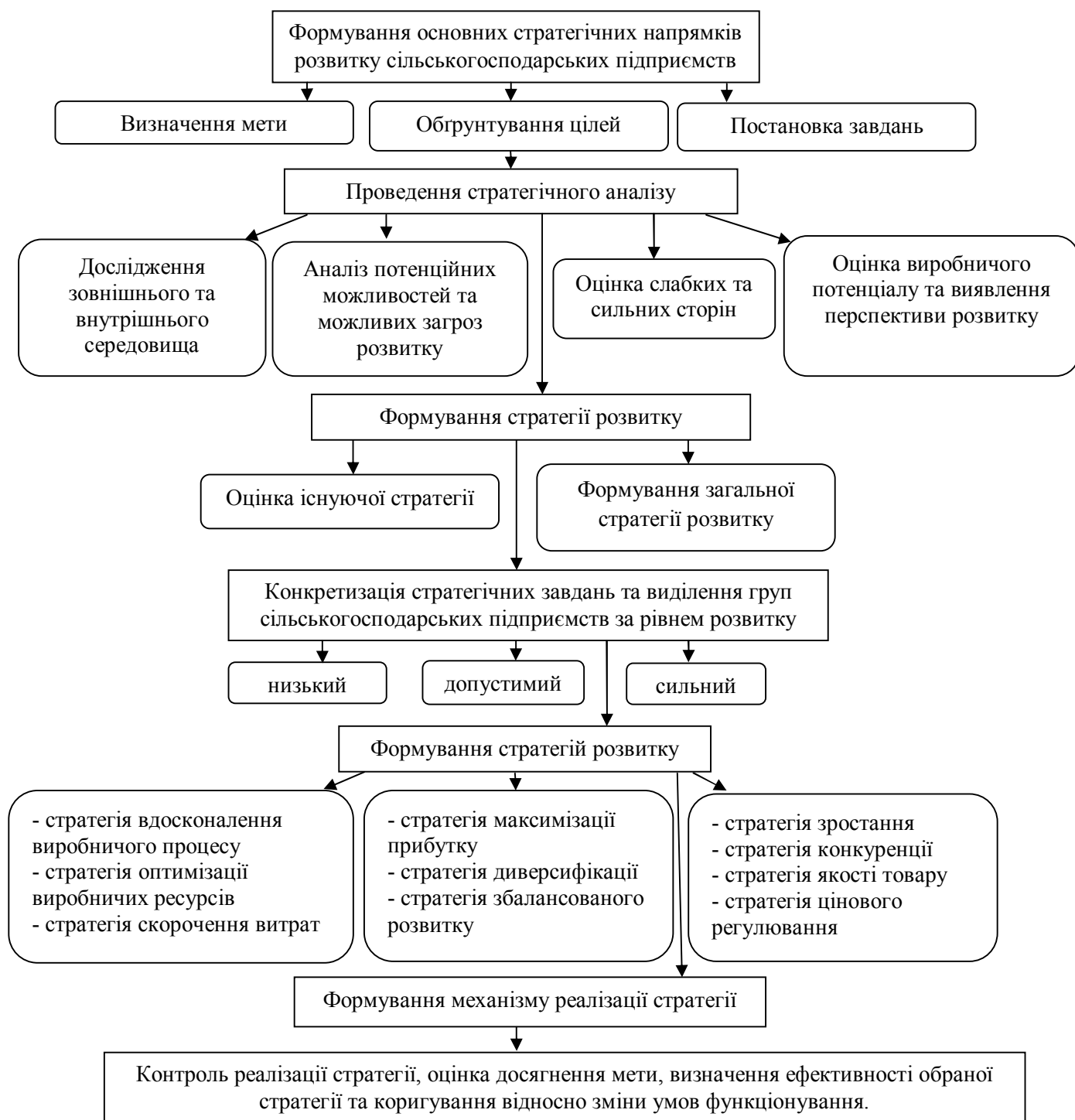

Рис. 4. Концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств

Доведено, що економічний прогноз є основою для вибору стратегії підприємства і прийняття рішень щодо розвитку виробничо-фінансової діяльності господарюючого суб'єкта. Саме завдяки прогнозуванню можливо визначити перспективне бачення розвитку діяльності сільськогосподарського підприємства та застосувати необхідні засоби для успішного управління. Найважливішими функціями

прогнозів є визначення цілей і напрямів розвитку сільськогосподарського господарства, стратегічних зон господарювання; передбачення економічних, політичних, екологічних, соціальних змін при застосуванні можливих варіантів стратегічних планів; оцінка необхідних витрат на ресурси, які потрібно задіяти у виробництві; визначити можливості та загрози в конкурентному середовищі.

Щодо прогнозування прибутку організаційно-правових форм аграрного підприємства, то нами за допомогою графічного методу та лінії тренду встановлено чітку тенденцію його зростання з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь за винятком державних підприємств.

Запропоновані в роботі методичні підходи щодо визначення рейтингу районів Житомирської області полягають в оцінці ефективності використання ресурсів та ефективності введення діяльності сільськогосподарських підприємств на основі використання інтегрального показника (формула (2)).

$$IP_j = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \left(\frac{x_{ij}}{\bar{x}_i} \right)}, \quad (2)$$

де IP_j - інтегральний індекс оцінки ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств j -го району Житомирської області; x_{ij} - абсолютне значення i -го показника j -го району; $\bar{x}_i$ - середнє значення i -го показника по області.

Розрахунок інтегральних індексів оцінки ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств дає змогу порівнювати райони за забезпеченням ресурсами, ефективністю використання ресурсів та ефективністю сільськогосподарського виробництва. Найменш забезпеченими ресурсами, рівнем ефективності використання ресурсів та ефективністю ведення сільськогосподарського виробництва є Баранівський, Володарсько-Волинський, Коростенський, Малинський, Народицький та Олевський райони.

Для детального вивчення стану сільськогосподарських підприємств усіх районів досліджуваної області та визначення відповідних стратегій їх економічного розвитку в дисертаційній роботі використано методичний підхід, що передбачає поділ сільськогосподарських підприємств за розміром, згідно з критеріями визначеними у Господарському кодексі України (табл.2). Так, для групи сільськогосподарських підприємств Житомирської області, рівень рентабельності яких нижче 10% пропонуємо застосовувати стратегію виживання. Вона передбачає скорочення витрат, раціональне використання виробничих ресурсів, реструктуризацію, переорієнтацію. Для груп сільськогосподарських підприємств з рівнем рентабельності від 10 до 25 % доцільно використовувати стратегію стабілізації (підтримки), яка полягає у підвищенні прибутковості, розвитку існуючих економічних напрямів, модифікації продукції тощо, а для агровиробників з рівнем рентабельності понад 25 % ефективною вважаємо стратегію економічного зростання. Остання спрямована на розширення ринку збуту, підвищення якісних характеристик продукції, застосування нових технологій та сучасної сільськогосподарської техніки.

Розподіл різних за розміром і рівнем рентабельності сільськогосподарських підприємств Житомирської області, 2013р.

Підприємства за розміром	Групи за рівнем рентабельності, %	Кількість господарств	Площа сільськогосподарських угідь, га	Чисельність зайнятих, осіб	Виручка усього, тис. грн		Прибуток усього, тис. грн		Частка у виручці продукції тваринництва, %	Виробничі витрати на 1 га сільськогосподарських угідь, грн	Продуктивність праці, тис. грн	Рівень рентабельності, %		
			в розрахунку на одне господарство	в розрахунку на одне господарство	в розрахунку на одне господарство	в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь	в розрахунку на одне господарство	в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь				сільськогосподарської продукції, всього	рослинництва	тваринництва
МАЛІ	до 10	152	689	15	1241	180	-352	-51	32,8	3057	125	-22,1	-23,6	-18,9
	10,1-25	15	534	8	1899	356	291	55	27,9	3754	263	18,1	16,1	23,7
	понад 25	17	986	8	2062	209	751	76	3,7	2723	648	57,3	58,4	32,4
	Всього малі	184	703	13	1370	195	-197	-28	28,2	3057	160	-12,6	-11,6	-15,0
СЕРЕДНІ	до 10	70	2304	74	14296	620	-1230	-53	28,7	7372	188	-7,9	-5,5	-13,4
	10,1-25	23	2435	64	16324	670	2287	94	23,4	6180	231	16,3	18,1	10,8
	понад 25	28	2023	45	18061	893	6039	298	12,0	7416	374	50,2	54,9	23,2
	Всього середні	121	2264	65	15553	687	1121	49	23,2	7137	226	7,8	12,5	-5,3
ВЕЛИКІ	Всього великі	1	22789	534	61849	271	5756	25	0,0	7468	320	10,3	10,3	-
ВСЬОГО		306	1393	36	7176	515	343	25	23,1	5916	216	5,0	9,2	-6,8

Таким чином, для стабільного функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно здійснювати пошук стратегій розвитку виробничої діяльності суб'єктів господарювання.

З цією метою у дисертації була здійснена з використанням матеріалів ПП «Сокільча» Попільнянського району Житомирської області оптимізація виробничої програми стратегічного розвитку підприємства на основі економіко-математичного моделювання (табл. 3).

Таблиця 3

**Економічний прогноз виробництва і реалізації продукції у ПП «Сокільча»
Попільнянського району Житомирської області на 2018 р.**

Показник	2013 р. фактично	Результати оптимізаційних розрахунків виробничої програми підприємства за варіантами				
		I	II	III	IV	V
Виробництво продукції, т						
Зерно	11472,3	11184,9	11728,1	13528,5	16064,5	11626,3
насіння ріпаку	705,5	162,1	162,1	162,1	162,1	162,1
насіння соняшнику	159,0	0,0	0,0	363,6	0,0	0,0
насіння сої	0,0	411,2	625,1	678,6	892,7	611,3
цукрові буряки	9310,8	9527,0	9527,0	9527,0	9527,0	9527,0
Молоко	2016,3	2311,8	2311,8	1176,3	0,0	2424,7
м'ясо (жива маса)	134,78	164,0	79,0	41,1	0,0	62,7
Валова продукція у постійних цінах, тис. грн	25961,7	27194,6	26994,4	26010,3	24465,3	27205,7
у т.ч. на 1 га с.-г. угідь, грн	10322,7	10812,0	10492,9	9314,1	8512,3	10814,2
Кількість працівників, осіб	123	114	102	94	25	86
Потреба в мінеральних добривах, ц.д.р.	1421,0	2033,7	2143,0	2529,4	2812,8	2189,7
Грошові поточні витрати, тис. грн	20645,0	27590,0	27590,0	27590,0	27590,0	27590,0
Залучені кредити, тис. грн	0,0	0,0	0,0	0,00	0,00	15280,0
Реалізація продукції, т						
Зерно	7444,4	8908,5	9562,8	11473,9	14068,0	9446,2
насіння ріпаку	705,5	150,0	150,0	485,7	150,0	150,0
насіння соняшнику	127,2	0,0	0,0	335,7	0,0	0,0
насіння сої	0,0	370,0	562,6	610,7	803,4	550,2
цукрові буряки	8379,7	9527,0	9527,0	9527,0	9527,0	9527,0
Молоко	1670,1	2150,0	2150,0	1094,0	0,0	2255,0
м'ясо (жива маса)	153,6	189,8	91,2	47,2	0,0	72,3
Виручка, тис.грн	21124,7	43027,7	43532,6	43272,6	42518,8	45669,4
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	22087,0	35019,9	34447,5	32233,0	29114,2	32611,9
Прибуток (збиток), тис. грн	-962,3	8007,7	9047,2	10857,0	13045,1	10000,9
Рівень рентабельності (збитковості), %	-4,36	22,9	26,3	33,7	44,8	30,7

У процесі досліджень оптимізаційні розрахунки проводили за п'ятьма варіантами, які відображають п'ять сценаріїв розвитку досліджуваного суб'єкта господарювання, що дають змогу виявити стратегічні напрями розвитку типового підприємства лісостепової зони Житомирської області.

За результатами оптимізації виробничої програми найвищого рівня рентабельності 44,8 % досліджуване підприємство може досягти внаслідок ліквідації галузі тваринництва (IV варіант). Але це призведе до економічно незбалансованого розвитку даного сільськогосподарського підприємства.

Оптимальним слід вважати III варіант виробничої програми стратегічного розвитку ПП «Сокільча», за якого воно буде спроможне збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції та одержати в 2018 р. від її реалізації на 11819 тис. грн прибутку більше порівняно з 2013 р. і підвищити рівень рентабельності економічної діяльності за прогностичний період з (- 4,36 %) до 33,7 %. Цей варіант як найбільш економічно доцільний сценарій стратегічного розвитку суб'єктів аграрного господарювання запропоновано до впровадження в сільськогосподарському виробництві досліджуваного регіону.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретико-методичні узагальнення і визначено організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та підвищення на цій основі ефективності їх виробничої діяльності. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. На підставі узагальнення наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів розкрито сутність поняття стратегічного розвитку як довгострокового напрямку розвитку сільськогосподарського підприємства, що спрямований на закріплення та зміцнення ринкових позицій, задоволення потреб та досягнення економічних і соціальних цілей. Доцільно розглядати стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств як цілеспрямований процес якісних і кількісних структурних змін функціонування підприємства, який орієнтований на адаптацію до підприємницького середовища і досягнення поставлених пріоритетів.

2. Визначено організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, на основі яких обґрунтовано, що процес розробки відповідних стратегій повинен не лише враховувати можливості та конкурентні переваги у зовнішньому середовищі, а й бути орієнтованим на внутрішній потенціал підприємства з метою отримання додаткових можливостей для економічного розвитку. Оцінку перспектив стратегічного розвитку та конкурентоспроможності продукції необхідно проводити з урахуванням таких інструментів кон'юнктури ринку, як вивчення попиту, пропозиції, цінової політики ринку, ємність ринку та збутових каналів, порівняння конкурентів на ринку та визначення власної позиції у співвідношенні до позицій конкурентів.

3. У дисертації здійснено обґрунтування методичних засад дослідження, що являють сукупність методів, прийомів, нормативів і моделей, які необхідні для вивчення стану і перспектив стратегічного розвитку сільськогосподарських під-

приємств та виявлення визначальних напрямів забезпечення їх прибуткового господарювання та економічного зростання у довгостроковому періоді. В ході дослідження встановлено, що найраціональнішим для оцінки стану та напрямів можливого розвитку є комплексний підхід, що включає в себе сукупність прийомів, програм, нормативів та моделей, які необхідні для вивчення перспектив розвитку сільськогосподарських підприємств та виявлення шляхів підвищення ефективності їх господарювання.

4. Сільське господарство є однією з провідних галузей економіки Житомирської області, частка якої за обсягом сільськогосподарського виробництва складає 3,3 % від загального обсягу по Україні. Разом з тим, частка сільськогосподарських підприємств в загальній кількості підприємств країни, які отримали прибуток за 2013 р. становить 80,5 %, тоді як на Житомирщині цей показник склав тільки 65 %, що є свідченням низького рівня їх економічного розвитку. На основі комплексної оцінки впливу організаційно-економічних факторів на господарську діяльність підприємств виявлено пряму залежність ефективності господарювання від продуктивності праці, виробничих витрат, спеціалізації тощо. Результати проведеного кореляційно-регресійного аналізу прибутку від реалізації продукції рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь у досліджуваних підприємствах Житомирської області дають підстави стверджувати, що, управляючи відповідними факторами, можна впливати на прибуток від реалізації продукції, забезпечувати підвищення рентабельності сільськогосподарських підприємств.

5. Обґрунтовано концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що полягають в розробці організаційно-економічних засад їх сталого функціонування з урахуванням стану розвитку та наявності виробничого потенціалу. В умовах динамічного середовища розробка та реалізація стратегії розвитку є основним завданням сільськогосподарських підприємств. Реалізація стратегічного розвитку суб'єктів господарювання можлива при системному підході та визначенні пріоритетних завдань, шляхів реалізації та прийняття комплексних рішень.

6. Запропоновано методичний підхід до визначення стратегій економічного розвитку, що полягає в оцінці ефективності використання ресурсів та ефективності ведення діяльності сільськогосподарських підприємств на основі використання інтегрального показника рейтингової оцінки та поділу сільськогосподарських підприємств за розміром згідно з критеріями, визначеними законодавством України. На основі отриманих результатів визначено стратегічні напрями розвитку суб'єктів господарювання регіону та сформовано подальші стратегії економічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

7. У практиці господарювання сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі економічно доцільною є оптимізація виробничо-господарської діяльності шляхом економіко-математичного моделювання. На прикладі ПСП «Сокільча» Попільнянського району Житомирської області запропоновано сценарії економічного розвитку даного суб'єкта господарювання з різним рівнем прибутковості. Найбільш економічно доцільний сценарій стратегічного розвитку пропонується для запровадження в аграрному виробництві досліджуваного регіону.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Лайко О. О. До формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – 2012. – Вип.126. – С. 188 – 196.
2. Лайко О. О. Методичні засади аналізу підприємницького середовища сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2012. – Вип. 171, Ч. 1 – С. 104–109.
3. Лайко О. О. Методичні підходи до прогнозування стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету «Наука й економіка». – 2012. – Вип. 4 (28), Т. 2. – С. 215–219.
4. Лайко О. О. До проблеми конкурентних переваг забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес», – 2013. – Вип. 181, Ч. 6. – С. 333 – 336.
5. Лайко О. О. Бізнес-планування сільськогосподарських підприємств як передумова їх стратегічного розвитку / О. О. Лайко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2014.– Вип. 1 (8), Т.1. – С. 208 – 214.
6. Єрмаков О. Ю. До методології формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств / Єрмаков О. Ю., Лайко О. О. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2014. – Вип. 200, Ч. 2 – С. 107 – 114. (*Особистий внесок: викладено підходи до методології формування стратегій сільськогосподарських підприємств із застосуванням рейтингової оцінки*) (Видання включено до міжнародних наукометричних баз).
7. Єрмаков О. Ю. Стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств / Єрмаков О. Ю., Лайко О. О. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки : зб. наук. праць / за ред. І. Т. Кіщака.– 2014. – Вип. 5.3 (112). – С. 26–30. (*Особистий внесок: розкрито сутність стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств та його організаційно-економічні засади, визначено вплив основних організаційних та економічних факторів на прибутковість галузі рослинництва*)

Статті в інших наукових виданнях:

8. Лайко О. О. Шляхи підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Науковий журнал «Економіка і фінанси». – 2014. – № 3. – С. 55–59.

Матеріали конференцій

9. Лайко О. О. Фактори впливу на підприємницьке середовище / О. О. Лайко: зб. тез доповідей I Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів та

студентів «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки», 26-27 квіт. 2012 р. – Рівне, Національний університет водного господарства та природокористування, 2012. – С. 105.

10. Лайко О. О. До формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, преспективи».Т.1, 9–23 квіт. 2012 р. – Харків: ХНТУСГ, 2012. – Ч. 2. – С. 185–188.

11. Лайко О. О. Методичні засади аналізу підприємницького середовища сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // XVI Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених «Глобальні та локальні проблеми економіки: шляхи їх вирішення», 2–3 листоп. 2012 р. – Київ: Аналітичний центр «Нова економіка», 2012. – С. 77–79.

12. Лайко О. О. Застосування методів прогнозування у процесі стратегічного планування розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко // Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми та тенденції розвитку аграрної науки в 21 столітті», 7–8 верес. 2012 р. – Львів: «Львівська аграрна фундація», 2012. – С. 35 – 37.

13. Лайко О. О. Роль стратегічного аналізу в управлінні діяльністю сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко: зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми наук про життя та природокористування», 16–18 жовт. 2013 р. – Київ, 2013. – С. 96.

14. Лайко О. О. Застосування економіко-математичних методів в стратегічному плануванні розвитку сільськогосподарських підприємств / О. О. Лайко: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конференції «Актуальні проблеми економіки України: тенденції, ризики, стимули», 8–9 листоп. 2013 р. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 79 – 81.

АНОТАЦІЯ

Лайко О. О. Організаційно-економічні засади стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2015.

У дисертаційній роботі узагальнено наукові засади стратегічного розвитку з метою уточнення його теоретичної сутності та розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення ефективного господарювання сільськогосподарських підприємств. Розкрито сутність поняття «стратегічний розвиток» та визначено організаційно-економічні засади, з урахуванням яких сільськогосподарські підприємства здатні забезпечити стабільне функціонування та ефективний розвиток в ринкових умовах.

Здійснено оцінку стану та визначено тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті стратегічного розвитку, досліджено

організаційно-економічні особливості функціонування та визначено ефективність їх господарювання.

Обґрунтовано концептуальні основи стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств стосовно формування та реалізації стратегій, що сприятимуть підвищенню ефективності господарювання. Запропоновано методичний підхід щодо визначення стратегій економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, що можуть забезпечити ефективне введення аграрного виробництва. Розроблено пропозиції щодо процесу стратегічного планування виробничо-господарської діяльності підприємства для досягнення їх маржинальної прибутковості.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, стратегічний розвиток, стратегія, організаційно-економічні засади, економічна ефективність, стратегічне планування розвитку

АННОТАЦІЯ

Лайко О. А. Организационно-экономические основы стратегического развития сельскохозяйственных предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2015.

В диссертационной работе обобщены научные основы стратегического развития с целью уточнения его теоретической сущности и разработаны практические рекомендации для обеспечения эффективной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Раскрыта сущность понятия «стратегическое развитие» и определены организационно-экономические основы, на базе которых сельскохозяйственные предприятия способны обеспечить стабильное функционирование и эффективное развитие в рыночных условиях.

Осуществлена оценка состояния и определены тенденции развития сельскохозяйственных предприятий в контексте стратегического развития, исследованы организационно-экономические особенности функционирования и определена эффективность их деятельности.

Обоснованы концептуальные основы стратегического развития сельскохозяйственных предприятий по формированию и реализации стратегий, способствующих повышению эффективности их деятельности. Предложен методический подход к определению стратегий экономического развития сельскохозяйственных предприятий, которые могут обеспечить эффективное введение аграрного производства. Разработаны предложения по процессу стратегического планирования производственно-хозяйственной деятельности предприятий для достижения их маржинальной прибыльности.

В результате исследования состояния стратегического развития сельскохозяйственных предприятий на основе использования методов группировок и многофакторного корреляционно-регрессионного анализа, установлено влияние

разных организационно-экономических факторов на прибыль от реализации продукции с 1 га сельскохозяйственных угодий. В ходе исследования установлено, что с ростом производительности труда одного работника отрасли растениеводства на 1 тыс. грн, производственных затрат растениеводства на 1 га сельскохозяйственных угодий на 1 грн, рентабельности и специализации на продукцию растениеводства на 1 %, прибыль на 1 га сельскохозяйственных угодий увеличится соответственно на 1,03; 0,06; 18,47 и 19,17 грн относительно средних значений выборки.

Современные процессы глобализации экономики, повышение конкуренции, кризисные явления обуславливают необходимость субъектам хозяйствования разрабатывать стратегические направления развития своей производственной деятельности. Поэтому для сельскохозяйственных предприятий Украины одной из приоритетных задач является разработка организационно-экономических основ их стратегического развития, что обеспечит эффективное использование конкурентных преимуществ, реализацию производственного потенциала, экономическую устойчивость своих позиций на рынке агропродовольственной продукции и прибыльности в долгосрочном периоде. В соответствии с этим стратегическое развитие сельскохозяйственных предприятий можно определить как общую модель перспективного состояния хозяйствующих субъектов с конкретизацией способов и методов ее построения, набором действий, которые необходимо осуществить для достижения долгосрочных целей и обеспечения конкурентоспособности агропроизводителей в изменчивых рыночных условиях.

Обоснованы концептуальные основы стратегического развития сельскохозяйственных предприятий, которые обеспечивают эффективное производство и реализацию растениеводческой и животноводческой продукции в соответствии с условиями рынка с целью получения прибыли и создания производственных запасов необходимых для расширенного воспроизводства аграрной отрасли и ее экономического роста.

С целью усовершенствования системы концептуального обеспечения процессов формирования и реализации стратегий развития сельскохозяйственных предприятий нами предлагается: использование механизма разработки и реализации стратегий с четкой идентификацией приоритетов на каждом этапе развития; углубление концептуального обоснования направлений обеспечения реализации стратегических планов; формирования и методологическое обоснование показателей и критериев, отражающих уровень развития сельскохозяйственных предприятий; применения экономико-математических методов в процессе моделирования вариантов сценариев перспективного развития производственной деятельности. Доказано, что показатели экономического прогноза являются основой для выбора стратегии предприятия и принятия решений по развитию производственно-финансовой деятельности хозяйствующего субъекта. Именно благодаря прогнозированию можно определить перспективное видение развития деятельности сельскохозяйственного предприятия и применить необходимые меры для успешного управления. По результатам прогнозов можно определить цели и направления развития сельскохозяйственного хозяйства, стратегические зоны хозяйствования; предусмотреть экономические, политические, экологические, социальные

изменения при применении возможных вариантов стратегических планов; оценить необходимые затраты на ресурсы, которые нужно задействовать в производстве; определить возможности и угрозы в конкурентной среде.

На основании изученных материалов относительно стратегического развития сельскохозяйственных предприятий обоснованы предложения по совершенствованию введения производственно-хозяйственной деятельности с целью увеличения эффективности и повышения их уровня экономического развития.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, стратегическое развитие, стратегия, организационно-экономические основы, экономическая эффективность, стратегическое планирование развития.

ANNOTATION

Layko O. O. Organizational and economic grounds of strategic development of agricultural enterprises. – On the manuscript.

The dissertation to obtain a scientific degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (according to the types of economic activity). – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

The dissertation summarizes the scientific basis of strategic development in order to clarify the nature of its theoretical and practical recommendations for the effective management of agricultural enterprises. The essence of the concept of "strategic development" and defined organizational and economic basis that allow to agricultural enterprises to ensure the stable operation and effective development in the market conditions.

The current state and trends of agricultural enterprises in the context of strategic development have been analyzed. Studied the organizational and economic features of the functioning and the efficiency of their activity.

Substantiated the conceptual foundations of strategic development of agricultural enterprises to formulate and implement the strategic for increase of economic efficiency. The methodical approach to the definition of economic development strategies of agricultural enterprises that can provide effective administration of agricultural production are substantiated. The strategic planning of process of production and economic activity of the enterprise for achieve margin have been offered.

Key words: agricultural enterprise, strategic development, strategy, organizational and economic grounds, cost-effectiveness, strategic planning of development.